

Γεώργιος Βρισιμιτζάκης (1890 – 1947)

(Αλεξάνδρεια, 1890 – Annecy Γαλλίας, 1947)

Ποιητής και ελευθεριακός διανοούμενος κρητικής καταγωγής, γεννημένος στην Αλεξάνδρεια.

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΡΩΑΔΙΤΗ

Εξαιρετικά ανήσυχος στο πνεύμα, σπούδασε στο Παρίσι Γαλλική Φιλολογία και Γενικές Θετικές Επιστήμες και μιλούσε 4 γλώσσες (Ελληνικά, Γαλλικά, Ιταλικά και Αραβικά). Έζησε στο Βιαρέτζιο (Viareggio) της Ιταλίας από το καλοκαίρι του 1912 μέχρι την άνοιξη του 1913, όπου συνδέθηκε με τους εκεί αναρχικούς κύκλους.

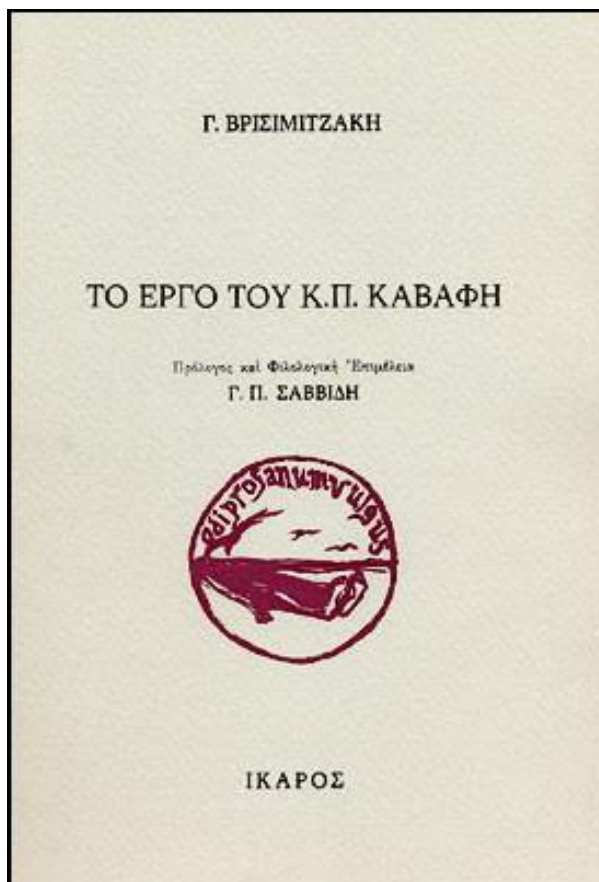
Πίσω στην Αλεξάνδρεια ασχολήθηκε με φιλολογικές μελέτες, έγραψε μια κριτική στο έργο του Κωνσταντίνου Καβάφη («Το έργο του Κ. Π. Καβάφη», που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα από τις εκδόσεις «Ίκαρος», Αθήνα, 1975), έκανε αρκετές μεταφράσεις (ανάμεσα στις οποίες και κειμένων των θεωρητικών του Αναρχισμού), δημοσίευσε ελληνόγλωσσα κείμενά του στην ιταλική αναρχική εφημερίδα του Καΐρου «Idea» («Ίδέα») και εξέδωσε το περιοδικό «Γράμματα».

Στο κείμενό του «Η Ατομική Επανάσταση» (1914) τόνιζε πως «τίποτε δεν χαρακτηρίζει ασφαλέστερα την μετριότητα, όσο το να μην έχει κανείς ποτέ θεωρηθή ως επικίνδυνος και στασιαστής». Πέρασε το καλοκαίρι του 1915 στο Παρίσι, επέστρεψε για λίγο στην πατρίδα του, όπου για λογαριασμό του περιοδικού του «Γράμματα» οργάνωσε πολιτικές διαλέξεις στην Λαϊκή Βιβλιοθήκη Αλεξάνδρειας και έκανε μεταφράσεις διαφόρων κλασικών έργων των θεωρητικών του Αναρχισμού, εκ των οποίων το «Ζωϊκότητα και Ανθρωπότητα» του Μπακούνιν, που πρωτοεκδόθηκε το 1917 και επανεκδόθηκε το 1978 στην Αθήνα από τις εκδόσεις «Αγράμπελη».

Τη διετία 1918-1919 έζησε στην Αθήνα, όπου συνεργάστηκε με το περιοδικό «Βωμός», και το 1920 επέστρεψε ξανά στην Αλεξάνδρεια, όπου έζησε μέχρι το 1926. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Γαλλία μέχρι το θάνατό του από δυστύχημα στις 19 Δεκεμβρίου 1947 στο Annecy.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του δημοσίευσε πολλά κείμενα σε γαλλικά λογοτεχνικά περιοδικά, συνήθως με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο «Philetas». Ενδιαφέρουσα για να σταθεί κανείς είναι η ειρωνική παρατήρησή του στο κείμενο «Η ελληνικότης του έργου του Καβάφη» (1928): «Βεβαίως δεν είναι (ο Καβάφης) βουκολικός ποιητής, ως θα ήθελαν πολλοί• το αρνί, για να εκφρασθώ με χιούμορ, λείπει τελείως από την ποίησή του».

Μερικά από τα έργα του Γεωργίου Βρισιμιτζάκη είναι τα «Η ατομική επανάσταση» (Αλεξάνδρεια 1914), «Φιλολογία και ζωή» (Αλεξάνδρεια), «Η υπόθεση Δρέυφους» (Αλεξάνδρεια), «Η κλειστή θύρα» (Αλεξάνδρεια 1913) και «Ο Αντάρτης». Παρατίθενται στη συνέχεια ενδεικτικά αποσπάσματα έργων του Γεωργίου Βρισιμιτζάκη:

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

Το έργο του ποιητού Κ. Π. Καβάφη δεν έχει μελετηθεί ακόμη από την άποψη της τεχνικής. Μια τέτοια μελέτη, που αναγκαστικώς θα γίνει μια μέρα, θα ήτο πολύ ενδιαφέρουσα. Γιατί, απέναντι στο έργο του αλεξανδρινού ποιητού είναι σαν να πούμε εξαναγκασμένος ο καλός κριτικός να θέτει συνεχώς δύο ερωτήματα, να λύει δύο ζητήματα: το πώς και το γιατί.

Δεν αρκεί να ξέρομε το πώς γράφει ο Καβάφης τα ποιήματά του, τι ρυθμό μεταχειρίζεται αίφνης, ποια στίξη, ποιο λεκτικό κ.λπ. κ.λπ. Αλλά και γιατί διαλέγει κατά προτίμησιν τον τάδε ρυθμό, τον δείνα τρόπο εκφράσεως κ.λπ. Με άλλα λόγια — αν ο Καβάφης επέτυχε στο έργο του και έχει πρωτοτυπία, που εγώ δεν αμφιβάλλω — ο Καβάφης είναι *maitre*, δημιουργεί σχολήν. Το έργο του είναι και αυτοκριτική και κριτική — σιωπηλή κι αθόρυβη — άλλων σχολών, ή μάλλον άλλης σχολής, της σχολής της ρητορικής και του εύγλωττου (!) λυρισμού.

Μια πρώτη παρατήρησις κατ' εμέ πολύ ουσιώδης. Ο Καβάφης δεν μεταχειρίζεται παρά ίαμβον, τον απλόν ίαμβον καλέ! Το πράγμα εξέπληξε τόσο κάποτε ένα νέον, αποτυχημένο σήμερα, ποιητή, που, ενθυμούμαι, για να ξεπεράσει τον Καβάφη έγραψε ποιήματα σε ανάπαιστους, και τού διεκδικούσε τα σκήπτρα της ποιήσεως. Η ιστορία του καβαφικού έργου έχει και τες φαιδρές σελίδες της.

Μιλώντας στην Π ο ι η τ ι κ ή του για τον ιαμβικόν ρυθμόν, ο Αριστοτέλης παρατηρεί πως ο ρυθμός αυτός ήτο τόσον φυσικός στην ελληνική γλώσσα που κουβεντιάζοντας, όλως τυχαίως, οι Έλληνες έκαναν ιάμβους. — Η ίδια παρατήρησις μπορεί να γίνει για την νεοελληνική γλώσσα: ο ιαμβικός ρυθμός — που προτείνω να τον αποκαλέσουμε καβαφικό ρυθμό

γιατί μόνο ο Καβάφης άντλησε από τον ρυθμό αυτό όλα τα μέσα του, τον ταπεινό αυτό ρυθμό τον μετεχειρίσθηκε για τα πιο υψηλά φιλοσοφικά νοήματα—ο ιαμβικός ρυθμός λέγω είναι ακριβώς «όπως μιλούμε».

Η θέσις του Καβάφη μέσα στην ελληνική ποίηση είναι εκείνη του Αρχιλόχου στην αρχαιότητα. Ο Αρχίλοχος δεν εδημιούργησε τον ιαμβικό ρυθμό, τον πήρε, τον τράβηξε από τον ναό, αλλά για να τον αναδείξει, ιδίως γιατί τον ήρε μόνο κατάλληλο ρυθμό για τη σατυρική του διάθεση.

Το ίδιο με τον Καβάφη. Ο Καβάφης — και δεν έπαυσα να το επαναλαμβάνω από το 1916— είναι μέγας είρων, λεπτός είρων και σατυριστής.

«Οι Έλληνες», λέγουν οι Alfred και Maurice Croiset, στον δεύτερον τόμον της Ιστορίας της Ελλ. λογοτεχνίας «ένοιωσαν γλήγορα τη σχέση της ποιητικής αυτής φόρμας (του ιάμβου) ζωηρής δημώδους, εύκολης και του κοροϊδέματος στο οποίον εξαιρέτα επετύγχανον χάρις στη λεπτότητα του πνεύματός των».

Ο Καβάφης διαλέγοντας τον ιάμβο και μόνον τον ιάμβο, ήξευρε πολύ καλά το τι έκανε. Ήξευρε πως ήταν ο μόνος ρυθμός χάρις στον οποίον ένα σωρό ποιήματά του που μια χλευαστική ειρωνία εμπνέει, θα απέβαιναν αριστουργηματικά. Και δίδω ως παράδειγμα τον «Φιλέλληνα», που και μόνον θ' αρκούσε ν' αποθανατίσει τον Καβάφη, en appendice της αρχαίας Ανθολογίας.

Αλλά και τα άλλα του ποιήματα που φανερώνουν μια κάποια απογοητευμένη φιλοσοφία όπως η «Ιθάκη», η «Πόλις» ή τα ήσυχα «Παραινετικά» του, τι άλλο ρυθμό απαιτούσαν από τον ιαμβικό; Λάθος τρομερό του Καβάφη θα ήτο αν για να εκφράσει τα λεπτά αισθήματά του, και την σκέψη του την ακονισμένη από την ειρωνία και τη σκληρή πείρα της ζωής και τες μελέτες του — είχε μεταχειρισθή άλλο ρυθμό από τον ιάμβο. Παρόμοια λάθη τα έκαναν οι Γάλλοι ποιηταί του μεσαίωνα, που ήσαν πλούσιοι σε ρυθμούς ποιητικούς, κατείχαν πολλούς απ' τους ρυθμούς που μετεχειρίσθη κατόπιν ο Ronsard και η σχολή του, αλλά τους μετεχειρίζοντο εκείπου ο ρυθμός της σκέψεως και του αισθήματος ήτο άλλος. Φαντασθήτε τον χαριτωμένο ρυθμό του Auherin του Ronsard πάνω σε μοτίβο μελαγχολικό...

Ο ρυθμός που αποδίδει την σκέψη του Καβάφη είναι ο ρυθμός ο σύμφωνος με τη σκέψη του αυτή. Αλλά μια σκέψις προτού εκδηλωθεί, ή μάλλον στην εκδήλωσί της, κυμαίνεται, ιδίως εκείνη του Καβάφη είναι εις άκρον διστακτική. Ο Καβάφης ζυγίζει, και ιδίως ζυγίζει σε αφαντάστως ελαφριά ζυγαριά, μεταχειριζόμενος βάρη, σχεδόν imponderables. Ο ιαμβικός του ρυθμός ακολουθεί όλους αυτούς τους μαιάνδρους, τες sinuosités της σκέψεώς του. Είναι ένα γραφικόν.

Μονότονος και ποικίλος ο ιαμβικός ρυθμός του Καβάφη, τα παραδείγματα είναι άφθονα για να το δείξουν. Δεν θα δώσω ως παράδειγμα παρά το ποιήμά του «Αιμιλιανός Μονάη. Η πρώτες δύο strofés απαιτούσαν ένα ρυθμό ηρωϊκό l' Auguston Barbier μπορώ να πω. Ο Καβάφης τον βρήκε, χωρίς να απαρνηθεί τον ιάμβό του. Το επίλοιπο του ποιήματος απαιτούσε ένα ρυθμό χλευαστικό μπορώ να πω, ειρωνικό, κρύο από τη σκέψη — κάτι που από ψηλά βλέπει το αίσθημα και το οικτείρει. Ο ποιητής στην δεύτερη αυτή περίπτωσι μεταχειρίζεται με ίσην ευχέρεια τον ιάμβό του όσο και στες δυο strofés με ίσην επιτυχία. Και το παράδειγμα αυτό διπτύχου ποιήματος εις το έργο του Καβάφη δεν είναι το μόνο.

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΜΟΝΑΗ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ. 628-655 μ.Χ.

Με λόγια, με φυσιογνωμία, και με τρόπους
μια εξαίρετη θα κάμω πανοπλία
και θ' αντικρύζω έτσι τους κακούς ανθρώπους
χωρίς να έχω φόβον ή αδυναμία.
Θα θέλουν να με βλάψουν. Αλλά δεν θα ξέρει
κανείς απ' όσους θα με πλησιάζουν
πού κείνται η πληγές μου, τα τρωτά μου μέρη,
κάτω από τα ψεύδη που θα με σκεπάζουν.
Ρήματα της καυχήσεως του Αιμιλιανού Μονάη.

Άραγε να έκαμε ποτέ την πανοπλία αυτή;
Εν πάση περιπτώσει, δεν την φόρεσε πολύ.
Είκοσι επτά χρονώ, στην Σικελία πέθανε,

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ Γ'

Ο ειρωνικός, χαριτωμένος στίχος του Καβάφη:

«σκοπεύοντας, μετά, ρητορικώς να το αναπτύξει» αποτελεί, ως έγραψα ήδη, μιαν ως εκ των προτέρων απάντησι, σε όσους θάσαν διατεθειμένοι να θεωρήσουν τη ρητορία ως το απαραίτητο στοιχείο της ποίησης ίσως ως την ποιήσι αυτή. Ερευνώντας πάντα μέσα στο έργο του Καβάφη, βρίσκομε όχι πλέον μόνο αναιρέσεις διαφόρων επιτόλαιων κριτικών που τού έχουν γίνει, αλλά – πού και πού – επιδέξια, επιγραφικά βαλμένες ένα είδος αναλύσεις του ίδιου του έργου, ένα είδος αυτοκριτικής (μέρος των ποιημάτων του, μεταξύ άλλων «Γυανεύς Γλύπτης, του “Μαγαζιού”», «Ένας γέρος», αποτελούν ύλη για μια θεωρία της τέχνης, ή της ζωής του τεχνίτη).

Εξηγούμαι: ελέχθη και επανελήφθη με πολλή ίσως αποκλειστικότητα «Ο Καβάφης είναι όλο σκέψις». Βεβαίως: αλλ' έμενε να λεχθεί ακόμη και να τονισθεί: Ο Καβάφης είναι όλο αίσθησις. Γιατί μια τέτοια παράλειψις, εν μέρει και παραμόρφωσις; Το να είναι «όλο σκέψις» δεν αποκλείει από το να είναι και «όλο αίσθησις». Υπάρχουν στιγμές και στιγμές στον βίο.

Ο ίδιος ο ποιητής, αναλύοντας το έργο του, σ' ένα πολύ ωραίο, πολύ υποβλητικό ποίημα («Εκόμισα εις την τέχνη») μάς λέγει:

Κάθομαι και ρεμβάζω. Επιθυμίες κι αισθήσεις εκόμισα εις την Τέχνην – κάτι μισοειδωμένα πρόσωπα ή γραμμές, ερώτων ατελών κάτι αβέβαιες μνήμες.

(Εννοεί ίσως ιδίως «μνήμες του σώματος»). Συμπεραίνω: ο Καβάφης είναι και σκέψις και αίσθησις, το πιο συχνά, αν όχι πάντα, η μια απόλυτα χωρισμένη από την άλλη.

Ο Καβάφης –θαυμάσιος πορτραίσις– επιτυγχάνει ιδίως, όπως έχω γράψει προ ετών – στα πορτραίτα λόγου. Το πρόσωπο –ιστορικό ή φαντασιώδες– που θέλει να μας παραστήσει, ή αναπαραστήσει, μάς σχεδιάζεται σιγά-σιγά, με την ομιλία του, με τα λόγια που λέγει. Τα πορτραίτα αυτά μπορούμε να τα διαίρεσομε σε δύο τάξεις: α) πορτραίτα γενικά (generiques ή composites) και β' πορτραίτα ατομικά. Η «Δόξα των Πτολεμαίων» ανήκει στην πρώτη σειρά, είναι ιδίως πορτραίτο composite, πρόκειται για έναν από τους «πρώτους» Πτολεμαίους χωρίς να ορίζεται ποίος αλλά βεβαίως από τους πρώτους – πούχαν τα μάτια τους στραμμένα προς τους Σευλεκίδας, την αυλή τους, τον τρόπον τους, ιδίως συγκληρονόμους σαν κι αυτούς της μακεδονικής αυτοκρατορίας. Ο «Φιλέλλην» (που θεωρώ πάντα ως το ποίημα εκείνο που εκφράζει πιο πολύ την πρωτοτυπία της τέχνης του Καβάφη) είναι επίσης ένα πορτραίτο γενικό, εφαρμόσιμο σε πολλούς ηγεμονίσκους της εποχής εκείνης, της ελληνιζούσης. Απεναντίας «Ο Βυζαντινός άρχων εξόριστος στιχουργών' είναι πορτραίτο ατομικό. Διάφοροι «Τάφοι» όπου ορίζεται και η ηλικία επίσης. Από την «Σχολή του περιωνύμου φιλοσόφου» είναι πορτραίτο ατομικό.

Αλλά για να λέγω ατομικό δεν σημαίνει ότι τα τελευταία στερούνται γενικού ενδιαφέροντος. Εάν ο «Δημάρατος» π.χ. έχει ενδιαφέρον γενικό γιατί βρίσκομε εκεί χαραγμένες –de main de maitre– μερικές από τις πιο βαθιές της ανθρώπινης ψυχής, ή άλλες πιο επίπλαστες οφείλονται στην επίδραση μιας εποχής παρακμασμένης (όπως αρέσκειται να την περιγράψει). «Στους Νέους της Σιδώνος», αίφνης, μάς δίδει τη ζωηρή εικόνα της νεότητας της εποχής εκείνης, στην οποίαν ως ήταν επόμενο τα άθλα των προγόνων δεν έλεγαν, δεν ημπορούσαν πλέον να πουν τίποτε.

ΕΝΤΕΚΑ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

1. Τίποτε δεν χαρακτηρίζει ασφαλέστερα την μετριότητα, όσο το να μην έχη κανείς ποτέ θεωρηθή ως επικίνδυνος και στασιαστής. Η ατομική επανάστασις. 1914. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. ιδ' -ιε'.
2. Βεβαίως [ο Καβάφης] δεν είναι βουκολικός ποιητής, ως θα ήθελαν πολλοί• το αρνί, για να εκφρασθώ με χιούμορ, λείπει τελείως από την ποιήσιν του. «Η ελληνικότης του έργου του Καβάφη». 1928. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. 63.

3. Οι σοφοί ως επί το πλείστον είναι άβουλοι, ανίκανοι για αποφάσεις, αμφιρρέποντες, ως εκ τούτου ακατάλληλοι για δράση και για κυβέρνηση. Απεναντίας δε σ' εκείνους που είναι αφημένη η δράση στον κόσμο, τους λείπει ως επί το πλείστον η σοφία. Η πολιτική του Καβάφη, 1926. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. 39-40.

4. Κάθε κατακτημένο νέο μεγαλείο συνεπάγεται και νέον αγώνα για τη διατήρησή του. Η πολιτική του Καβάφη, 1926. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. 40.

5. Ο λαός (ή το άτομο) που αδυνατεί να εκδηλώσει πλέον τη δύναμή του, στρέφεται, καταφεύγει στην πανουργία. Η πανουργία μόνη μπορεί να διατηρήσει τα κατακτηθέντα με τη δύναμη. Η πολιτική του Καβάφη, 1926. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. 41.

6. Θαυμάζω• και επειδή θαυμάζω, μελετώ• και όσο πιο πολύ μελετώ, τόσο βρίσκω νέα θέματα θαυμασμού. Ο Αντάρτης, XVII. 1923. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. ια΄.

7. Σκοπός της κριτικής όμως δεν είναι μόνο να αναλύει αντικειμενικά ένα έργο, αλλά βαθύτερα, φιλοσοφικότερα, να σχετίζει αναμεταξύ τους τα διάφορα στοιχεία του, να τα υπαγάγει αν είναι δυνατόν σε μια και μόνη πηγή εμπνεύσεως. Οι κύκλοι της Κολάσεως του Δάντη στην ποίηση του Καβάφη. 1926. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. Ίκαρος, 1975. 43.

8. Η ζωή είναι μέσα στον χρόνο. Και ο έρωσ είναι ενάντιος στον χρόνο. Η ηδονή είναι ενάντια στον χρόνο. Η ζωή αφήνει πίσω της και ηδονή και έρωτα, και ζητά πάντα τη διαπίστωσή της σε νέες εκδηλώσεις. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. 1917. Ίκαρος, 1975. 21.

9. Η ηδονή συνοδεύει τη ζωή, της έπεται, δεν είναι αυτή η ζωή. Ο άνθρωπος δεν τείνει προς την ηδονή, αλλά προς τη ζωή. Διά μέσου της ηδονής μπορεί να τείνη προς τη ζωή, αλλ' η ζωή αυτή μένει πάντα ο σκοπός του δρόμου του. Δεν τολμά να τείνη αποκλειστικώς προς την ηδονή. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. 1917. Ίκαρος, 1975. 21.

10. Πρέπει να σεβώμεθα όσο το δυνατό περισσότερο την ενότητα της σκέψης ενός συγγραφέως που μελετούμε και να μην είμεθα διατεθειμένοι ευθύς εξ αρχής να βρίσκουμε πως φάσκει και αντιφάσκει. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη. 1917. Ίκαρος, 1975. 21.

11. Η ανάγκη της δράσης, μιας δράσης υποδειγμένης από τη σκέψη, απελευθερωτικής του ανθρώπου, είναι η μεγάλη ανάγκη του ανθρώπου. Μόνον αυτή δίδει την απόλυτη γαλήνη στο πνεύμα. Το έργο του Κ.Π. Καβάφη" 1917. Ίκαρος, 1975. 30.

«Η ΜΙΖΕΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ «ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ»

Μπορεί να πει κανείς ότι η τάξη των «διανοουμένων» Ελλήνων, είναι καθρέφτης μέσα στον οποίο αντανακλούνται όλα εκείνα τα ωραία χαρακτηριστικά που κάμνουν τον Ελληνικό λαό, ένα λαό «μοναδικό». Θέλετε να γνωρίσετε τον Ελληνικό λαό κυττάξτε τους διανοουμένους του. Θέλετε να εννοήσετε τους διανοουμένους κυττάξτε το λαό.

1. Κι απ' τη μια κι απ' την άλλη μεριά θα βρείτε πρώτα-πρώτα την έλλειψη μιας ανώτερης ηθικής: εννώ μιας ηθικής έξω από κείνη την καθιερωμένη των προλήψεων, των ομαδικών προλήψεων, απάνω στις οποίες βασιζονται οι καθημερινές σκέψεις των ατόμων της φυλής. Λείπει η έννοια της ανώτερης ηθικής, της ορθολογικής ηθικής, που μας κάμνει να πέρνουμε συνείδηση του εαυτού μας, ανάμεσα στον κόσμο πια, ανάμεσα στους άλλους ανθρώπους κι όχι μόνο ανάμεσα στη φυλή που μας έρριξε η τύχη μας. Μιας ηθικής που να βασιζέται όχι πια απάνω στις προλήψεις, και προπάντων στη φυλετική πρόληψη, αλλά που να είναι απαύγασμα και δημιουργία της βαθιάς ανθρώπινης συνείδησης και του λογικού. Η απουσία αυτή της ανώτερης ηθικής επιτρέπει ν' αναπτύσσονται όλ' αυτά τα χαρακτηριστικά Ελληνικά προτερήματα: σαν το μισοξενισμό, τον τοπικισμό, το στενό φυλετικό εγωισμό, την τέλεια έλλειψη της εννοίας της λέξης «ανθρωπότης» και του πράγματος και που δημιουργεί τις τερατώδεις εκείνες illusions, που συμμερίζονται γραμματισμένοι κι αγράμματοι, για την δήθεν «ευγένεια» της Ελληνικής φυλής, για την υπεροχή του Έλληνα μπροστά στον Ευρωπαϊκό κλπ. Αποτέλεσμα της έλλειψης της ανώτερης αυτής ηθικής, είναι γιατί ο Έλληνας δε μπορεί ν' αντιληφθεί τον Αγώνα του Βίου, παρά ως μια απλή βιοπάλη. Αγώνας πνεύματος, αγώνας για την καλύτερη της ανθρωπότητας, για την ευτυχία της, για την πνευματική ανάπτυξή της είναι για τον Έλληνα — τόσο διανοούμενο όσο κ' έμπορο— λέξεις ακατάληπτες, flatus vocis, που δεν του προκαλούν κανένα παλμό, καμμιά ψυχική δόνηση. Αν σε μερικά εκλεχτά πνεύματα, τους φαίνεται ως ανάξιο ενός αληθινά δικαιούμενου να φέρει τόνομα του διανοούμενου, όταν ενδιαφέρεται για προβλήματα σχετικά για την υλική ευημερία μιας ολάκερης και διεθνής τάξης ανθρώπων που σήμερα

αριθμεί δεκάδες εκατομμύρια άτομα, πόσο πιο ανάξιο θα τους φαινότανε να ενδιαφέρεται για μια μικρή φυλή, αποτελούμενη από άτομα που δε σκέπτονται, παρά το εγωιστικό τους συμφέρο.

2. Επίσης εκείνος που θα μελετήσει τις δυο τάξεις την «ανεβασμένη» και τη μη ανεβασμένη θ' ανακαλύψει την εκπληκτική έλλειψη του αισθήματος της ατομικότητας. Ο Έλληνας ζει περισσότερο ή σχεδόν καθολοκληρία — ως φυλή παρά ως άτομο. Δεν έφθασε ακόμα στο να ξεχωρίσει τον εαυτό του απ' τη φυλή. Από κει η έλλειψη του πρωτοβουλίας για κάθε πράξη που διαφεύγει από τον κύκλο των πράξεων στις οποίες δίνει κατεύθυνση η ιδέα της φυλής. Την πρωτοβουλία δεν την έχει παρά για ζητήματα σχετικά με το ατομικό του συμφέρο. Μην έχοντας ο ίδιος ατομικότητα σταθερή, ακλόνητη μπροστά στις εισηγήσεις του περιβάλλοντος, δεν εννοεί πώς μπορούν να υπάρχουν και τέτοιες ατομικότητες. Όταν τυχόν αναλάβουν μερικές τέτοιες κινούν το φθόνο και την αντιπάθεια, μια αντίδραση προφυλαχτική και ωσάν μια κίνηση άμυνας. Ή το εναντίο την προσπάθεια μερικών άλλων να σκεπάσουν με μια χαμελέοντιο πολιτική, εκείνο που η εξαιρετική φύση ενός μπορεί νάχει το πολύ χτυπητό, στα μάτια και των τυφλών ακόμα. Μ' άλλα λόγια αντί να γυρέψουν να σηκωθούν στο ύψος του άλλου γυρεύουν ή να τους μιμηθούν επιπόλαια (μιμητισμός) ή να τον κατεβάσουν στο νάνο ανάστημά τους.

3. Ένα τρίτο κοινό γνώρισμα, που αληθινά υπάγεται στα δυο προηγούμενα είναι η ανικανότητά τους για μια «δράση προοδευτική». Εννώ για μια δράση, έντονη, εντατική, που να εξασκείται προπάντων σε υψηλότερα επίπεδα. Όπου η ατομικότητα δεν εκδηλώνεται και αφού εκδηλωθεί δεν ατομικοποιείται, δεν ωριμάζει, η ενέργεια του ατόμου θα είναι πάντα συνεπής με τη φύση του, με μια φύση δηλ. που δεν αλλάζει. Ο «διανοούμενος» λοιπόν θα διανοείται διαρκώς δοκιμάζοντας τα ίδια αισθήματα κι αναμασσώντας τις ίδιες σκέψεις. Ο μη διανοούμενος θα δρα κυριευμένος πάντα απ' την ίδια σκουριά.

4. Έρχομαι τώρα σ' ένα άλλο χαρακτηριστικό, γενικό αυτό, βαθύ, που μπορούν να το δουν κι οι μύωπες. Το βαθύτερο αίσθημα που κατέχει και κινεί τον Έλληνα είναι το αίσθημα της φτώχειας. Για τους διανοούμενους, αίσθημα φτώχειας πνευματικής. Για το κοινό λαό, φτώχειας ηθικής, και φτώχειας οικονομικής. Απ' εκεί η άπληστη επιθυμία και των μεν και των δε να πλουτιστούν. Οι μεν προπάντων με γνώσεις, οι δε με χρήμα, με τελικό σκοπό και για τους δυό να εχτιμηθούν από τον κόσμο, κυρίως δε απ' τους δικούς τους. Εκείνο που δίνει μια νότα τραγική στο λαό αυτό, είναι αληθινά η συναίσθηση της μιζέριας του, της φτώχειας του. Ο καθένας μπορεί να προσέξει λίγο για να βεβαιωθεί με τα μάτια του πόσο ένας «νεόπλουτος του πνεύματος» παρουσιάζει τα κοινά χαρακτηριστικά με τον άλλο «νεόπλουτο» το πιο παρατηρημένο. Τόσο ο ένας όσο κι ο άλλος δεν εγύρεψαν τον πλούτο από μια ιδεολογία, από μια εσωτερική ανάγκη, όπως τον μεταχειρισθούν ως ένα μέσον: αλλά τον εγύρεψαν για ένα άλλο σκοπό: όπως επιδειχτούν, όπως απομακρύνουν από μπρος τους το φάσμα της φτώχειας, όπως υποφέρουν ολιγώτερο από το σπιρούνιασμα του φθόνου. Επομένως συμφέρει τόσο στους διανοούμενους όσο και στους μη, νεόπλουτους, να εξακολουθεί να υπάρχει ένα περιβάλλο αμάθειας και φτώχειας. Δεν είναι ένα υψηλό ιδανικό, δεν είναι μια πνευματική ανάγκη, μια τάση προς την ελευθερίαν της σκέψης που τους έκανε να μάθουν. Γι' αυτό αδιαφορούν αν οι άλλοι αναπτυχθούν ή όχι. Απεναντίας μισούν και καταδικάζουν ή οικτείρουν κάθε τάση ή αγώνα ατόμου προς την ελευθερία της σκέψης και την απελευθέρωση των ομοίων του από το ψέμμα και την αμάθεια. Τους φτάνει να χαίρουν φήμη «ανεπτυγμένων» «σπουδασμένων» «ξεχωριστών» ανθρώπων. Να σχηματίζουν ένα είδος αριστοκρατίας του πνεύματος. Όπως και στους κοινούς νεόπλουτους, που αργά πια έφτασαν στον πλούτο και τους οποίους έρχεται τη νύχτα στα όνειρα τους να κράξει το φάσμα της πείνας, αρέσει να βλέπουν τον κόσμο να πάσχει γύρω τους, για να βρίσκουν το μέσο να δείχνουν τα φιλεύσπλαχνα αισθήματά τους για τα οποία φημίζονται οι πλούσιοι της φυλής αυτής. Αλλά καθώς το προηγούμενο χαρακτηριστικό — την έλλειψη δράσης προοδευτικής, την έρριξα στην έλλειψη ατομικότητας και έλλειψη ορθολογικής ηθικής, έτσι και το αίσθημα της φτώχειας το ρίχνω και στην έλλειψη των δύο τάσεων που ανέφερα πιο πάνω και οι οποίες αποτελούν τον αληθινό πλούτο του ανθρώπου, και στο αίσθημα του φθόνου, κοινό γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης. Σημειώνω μόνο ότι δεν υπάρχει χειρότερος φθόνος, απ' το φθόνο του φτωχού».

* Το συνολικό έργο με τον ίδιο τίτλο δημοσιεύτηκε αρχικά στο ελληνικό περιοδικό της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου «Γράμματα» το 1917. Βρίσκεται στον Τόμο 3, Τεύχη 31-36. Αναδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Ριζοσπάστης» στις 31 Αυγούστου και στις 1 και 2 Σεπτέμβρη 1917.

PIERRE DE RONSARD

Δεν πρόκειται σ' ένα μικρό σημείωμα για την «Αλεξανδρινή Τέχνη» ν' αναλύσω το έργο του ποιητή Pierre de Ronsard. Αν αναφέρω το όνομά του είναι για δύο λόγους. Πρώτον, για να σημειώσω την θλιβερή έλλειψη περιοδικών στην Ελλάδα,

εννοώ, σοβαρών τέτοιων. Εκατονταετηρίδες περιφήμων ανθρώπων εορτάζονται όχι μόνον στην Γαλλία, αλλά σε όλα τα πολιτισμένα κράτη, όπως η τετάρτη εκατονταετηρίς της γεννήσεως του Ronsard – του Ronsard του μιμητού του Ομήρου και του Πινδάρου – και εις την Ελλάδα, ελλείψει περιοδικών ημάζα – ημάζα των διανοουμένων ακόμη, αγνοεί αν όχι το γεγονός, αλλά τη σημασία του γεγονότος. Δεύτερον, διότι το παράδειγμα του Ronsard είναι αρκετά υποβλητικό. Ο Ronsard, αφ' ού, είναι αλήθεια, ενόσω ζούσε ετιμήθη, εξυμνήθη όσο κανείς ίσως ποιητής άλλος ποτέ, επί δύο ολοκλήρους αιώνας κατόπιν ή παρεγνωρίσθη τελείως, παρεξηγήθη, ή ελησμονήθη. Αλλ' η δικαιοσύνη που τού απεδόθη – αργά αργά – καθ' όλη τη διάρκεια του αιώνος μας άξιζε τον πρώτο του θρίαμβο. Περί αυτής και μόνο θα ασχοληθώ εδώ και αν θα αναφέρω βιβλία, δεν είναι για να δείξω πολυγνωσία, αλλά για να ωθήσω μερικούς από τους αναγνώστες της «Αλεξανδρινής Τέχνης» να ανατρέξουν σε μερικά απ' αυτά.

Τον Αύγουστο του 1826 η Γαλλική Ακαδημία επρότεινε ως θέμα για το βραβείο ρητορικής του ερχόμενου έτους ένα Discours sur l'histoire de la langue et de la literature francaise depuis le commencement du XVIe Siecle jusqu' en 1610. Δύο επιπόλαιοι “ρήτορες” – πώς αλλοιώς να τους αποκαλέσει κανείς; – επραγματεύθησαν εν ριπή οφθαλμού το αχανές θέμα και εμοιράσθησαν το βραβείο, γνωστοί εξ άλλου κι οι δύο στην ιστορία της γαλλ. Φιλολογίας: ο Saint-Marc Girardin και ο Philarete Chasles. Ένας τρίτος, παιδαρέλι ακόμη, κάποιος φοιτητής της ιατρικής – ήταν ο Sainte-Beuve – άρχισε να πραγματεύεται το θέμα, το είδε μακρύ, κατάλαβε προ πάντων πως όφειλε να διαβάσει τους συγγραφείς για τους οποίους είχε να μιλήσει, και – η προθεσμία για το βραβείο είχε πια περάσει – εδημοσίευσε την εργασία του στην περίφημη φιλολογική εφημερίδα της εποχής Le Globe (από τες 7 Ιουλίου 1827 έως τες 30 Απρ. 1828) υπό τον τίτλο: Poesie francaise au XVIe S. Τα άρθρα αυτά αφ' ού τα διόρθωσε και τα ξανάκαμε εδημοσιεύθησαν το 1828 υπό τον τίτλο: Tableau historique et critique de la poesie francaise et du Theatre francais au XVIe S.

Αρχή ήμισυ παντός: η αποκατάστασις του Ronsard ήρχισε με τον Sainte-Beuve. Δεύτερον βήμα εις την αποκατάστασι: το 1855 ο Eugene Gandar δημοσιεύει μια περίφημη θέση, Ronsard considere comme imitateur d'Homere et de Pindare. Ο Sainte-Beuve είχε στην αλήθεια αποκαταστήσει τη φήμη του ποιητού, αλλά στον Ronsard είχε ιδεί ιδίως έναν ανακρεόντειο, ένα ποιητή ευχάριστο, γεμάτο χυμούς ζωής, και όχι τον μεγάλο αρτίστα, που έτεινε στες υψηλές της ποιήσεως φόρμες. Στη θέση του Gandar του τολμηρού, που έφερνε νέα πράγματα, ο Sainte-Beuve ηναγκάσθη, αμυνόμενος, να απαντήσει. Αυτή τη φορά απέδωσε περισσότερη δικαιοσύνη στον Ronsard, αλλά δεν ετόλμησε να ακολουθήσει τον Gandar στα συμπεράσματά του.

Ο δρόμος όμως είχε ανοιχθεί. Η εργασία πάνω στον Ronsard και το έργο του συνεχίζεται, ιδίως αυτά τα τελευταία χρόνια. Και με κάθε νέα εργασία, ο Ronsard μάς φαίνεται μεγαλείτερος, ο άλλως που περιβάλλει την κεφαλήν του φωτεινότερος.

Από αυτές τις εργασίες θα αναφέρω μερικές.

Μία που σκεπάζει όλες, οφείλεται σ' έναν άνθρωπο, τον Paul Laumonier, που αφιέρωσε τη ζωή του ολόκληρη στη δόξα του Ronsard: ο τίτλος είναι Ronsard poete lyrique, 1909. Δεν είναι η μόνη, πολλές άλλες εργασίες και εκδόσεις του ιδίου έχουν σχέση με τον μεγάλο ποιητή.

Ήδη ο Emile Faguet, 1894, στις Etudes litteraires sur le XVIe Siecle εχιε μιλήσει για τον Ronsard όπως έπρεπε. Ο Faguet, το ανοιχτό αυτό μυαλό, που τον εκτιμούμε ίσως περισσότρο, σήμερα που δεν υπάρχει πλέον.

Ο Henri Lognon (1912) σ' ένα βιβλίο, Ronsard, essai de biographie, les ancetres, la jeunesse, ησχολήθη ιδίως για την οικογένεια του ποιητού. Το θυαυμάσιο βιβλίο του Jussenard (έως χθες ακόμη πρέσβευσε στες Ηνωμένες Πολιτείες, που αντικαθιστά σήμερα ο Paul Claudel) δημοσιευμένο το 1913 είναι ίσως το πιο χαριτωμένο βιβλίο που εγράφη για τον Ronsard: ποίησις και πολυγνωσία δεν ξεχωρίζουν μέσα εκεί. Είναι ίσως εκείνο που συστήνω περισσότερο στον Έλληνα αναγνώστη.

Άλλη ωραία εργασία είναι του Pierre de Nolhar: Ronsard et l'humanisme, μία από τις δύο μεγάλες του εργασίες (η άλλη, ως είναι γνωστό είνε σχετική με τον Πετράρχη).

Ας προσθέσω:

Gustave Cohen, Ronsard sa vie et son oeuvre, 1924. Champion: Ronsard et son temps, 1925.

Όλα αυτά τα βιβλία, μιλούν για τον ίδιο Ronsard. Θα έπρεπε ίσως να προσθέσω μια σειρά από άλλα, σχετικά με την εποχή του και τις επιδράσεις πάνω στην εποχή, όπως αίφνης τον Πετραρχισμό.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από αυτή την προσπάθεια ενός αιώνας γύρω από ένα όνομα είναι ότι μια δόξα ενός τόπου δεν χάνεται ποτέ.

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

I. Η ΖΩΗ ΤΕΙΝΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ: Ό,τι διακρίνει την ζωήν είνε μία διαρκής πάλη εναντίον κάθε βίας. Το αποτέλεσμα της πάλης είτε ήττα, είτε συμβιβασμός, είτε πλήρης νίκη είνε, απομένει ως γεγονός ότι η ζωή τείνει προς την ελευθερίαν. Ονομάζω ζωήν ελευθέραν την ζωήν την απηλλαγμένην βίας. Κάθε βία είνε δεσμός, σκλαβιά, περιορισμός, οδύνη. Η ζωή είνε ορμή, τάσις. Η ζωή είνε ορμή με τάσιν προς την ελευθερίαν. Διαρκώς όμως έχει αντιμέτωπον την βίαν. Ευρίσκεται δε πάντοτε υπό την απειλήν του απρόοπτου, του μη αναμενομένου. Συνεπώς, η ζωή είνε πάλη σε όλους τους βαθμούς και σε όλας τας κλίμακας. Η ζωή είνε στοιχείον παλαιόν, στοιχείον αγωνιζόμενον. Οι πλείστοι των αγώνων αυτής γίνονται, εν αγνοία μας, του οργανισμού περιλαμβάνοντος ιδιαίτερας λειτουργίας πάλης, αμύνης, αντοχής και αντιδράσεως. Εις άλλους των αγώνων τούτων είνε παρούσα η συνείδησις. Η σύγκρουσις μεταξύ της ζωής και του απρόοπτου, του μη αναμενομένου, του μη δοκιμασμένου, του κατά πρώτην φοράν εμφανιζόμενου, δεν λύεται (όταν λύεται) ειμή διαπραξικοπήματος. Η ζωή στις μεγάλας συγκρούσεις της με το απρόοπτον,πραξικοπεύει.

II. Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ Η ΘΕΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΣ: Η θέλησις αυτή εκδηλώνεται δια μέσου των τάσεων της ζωής. Η ατομικοποίησις προς την οποίαν βαίνει ή ζωή ως μέσον έχει το πάθος, το οποίον είνε αυτή η ζωική ορμή προσκρούουσα κατ' εμποδίων. Η φύσις ατομοποιεί: σχηματίζει, σε όλας τας βαθμίδας, συστήματα περιορισμένα άτομα, κύτταρα, οργανισμούς, ουράνια σώματα. Η φύσις ατομοποιεί εξελισσομένη, εξελίσσεται ατομοποιούσα. Το πάθος το οποίον εκδηλούται μέσα σε οργανισμούς με ενότητα και φθασμένους σε μεγάλο σημείον αναπτύξεως οδηγεί σε μια δυνατώτερη, βαθύτερη ατομοποίησιν, την οποίαν όπως ξεχωρίζω από την πρώτην αποκαλώ ατομικοποίησιν. Ένω με ατομοποίησιν τον τρόπον με τον οποίον η φύσις σχηματίζει ή οργανώνει συστήματα κλειστά (κατά το μάλλον και ήττον) κέντρα δράσεως και αντιδράσεως. Δεν υπάρχει τίποτε το κλειστόν στην φύσιν, άλλο παντού αλληλοεπίδρασις, ετερόπνοια και ισορροπία. Ένω με ατομικοποίησιν ολόκληρον τον τρόπον ή τον κύκλον δια του οποίου το άτομον αποκτά την πνευματικήν του ελευθερίαν και κατακτά την ενσυνείδητον προσωπικότητά του. Η ατομικοποίησις αυτή δεν έχει εκδηλώσεις εξωτερικάς. Είνε φαινόμενον εσωτερικόν, πράξις ή καιπραξικόπημα της ενσυνείδητου προσωπικότητος του ατόμου, η οποία γυρεύει την διαπίστωσίν της. Ως όλα όμως τα φαινόμενα του κόσμου υπόκειται και αυτή στους νόμους της φύσεως. Και αφίνει το άτομον καθώς πριν το πλάσσει να υπόκειται στους νόμους της φύσεως.

III. ΟΡΙΖΩ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΘΟΣ: Όσον περισσότερον δηλαδή μία ζωή εμπεριέχει ορμήν, συνεπώς υπόκειται κατ' αρχήν στο πάθος (ή περισσοτέρα ορμή φέρει τας περισσοτέρας συγκρούσεις) περισσότερον είνε ζωή. Το πάθος είνε η ρίζα κάθε τάσεως και κάθε επιθυμίας.

IV. Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΑΣΕΩΝ: Αι τάσεις αι εκδηλωτικάί της ζωής του ατόμου όσον αν φαίνονται αντίθετοι, συγκρουόμενοι, αποκλείουσαι αι μεν τας δε, εκκλίνουσαι ακόμη της ζωικής κατευθύνσεως, πράγματι συνεργάζονται προς τον αυτόν σκοπόν, δηλαδή φέρουν πάντοτε το ίδιον αποτέλεσμα, αρκεί να επέμβη η συνείδησις. Η ζωή είνε ή χάος ενεργειών ή συνέργεια, ή μάλλον είνε συνέργεια εκπηγάζουσα από χάος και υπό την διαρκή απειλήν του χάους, ρυθμός πηγάζων εξ αρυθμίας, ή από χάος ρυθμών κλίμακος κατωτέρας: η ζωή είνε συνέργεια τάσεων.

α) Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ ΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΘΥΣΙΑΝ: με την λέξιν αυτήν εννοώ την άρνησιν του εγωισμού ή μάλλον την προσπάθειαν προς υπέρβασίν του. Η πραγματοποίησις της τάσεως αυτής είνε συγχρόνως και η άρνησις της. Πράγματι, εκπληρουμένη εξαλείφεται η ίδια. Η τάσις εξαλείφεται και μένει η στάσις η λεγομένη αυταπάρνησις και αι διάφοροι εκφράσεις της και μορφές που έχει ως στήριγμα την συνήθειαν και ως ορίζοντα το ασυνείδητον. Αλλ' η στάσις είνε η άρνησις της τάσεως.

β) Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ ΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ: η τάσις αυτή ευρίσκει την πραγματοποίησίν της (αλλ' η πραγματοποίησις αυτή είνε συγχρόνως και η εξαλείψις της) στην δράσιν με κατεύθυνσιν την καταστροφήν, την φθοράν.

γ) Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ ΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΑΤΟΜΙΚΟΠΟΙΗΣΙΝ: Η τάσις αυτή εν τη αγνότητί της φανερόνεται αργότερον ολιγώτερον άμεσα. Αι δύο προηγούμεναι τάσεις μη εκπληρούμεναι και τη συμβολή του έργου της επιλογής της συνειδήσεως

καταλήγουν εις τάσιν προς ατομοποίησιν. Η ζωή επί τέλους — υπό όλως εκτάκτους περιστάσεις δύναται να τείνει προς άρνησιν της ιδίας αυτής θελήσεως της ζωής, του παλαιόντος στοιχείου που είνε η ζωή. Ενώ η τάσις προς αυτοθυσίαν δεν είναι μία άρνησις της ζωής αλλ' απλώς μία αντίφασις, ένας αντιπερισπασμός εις τον εγωισμόν της. Ο τείνων στην αυτοθυσίαν εμμένει απλώς σε ένα τρόπον υπάρξεως ασυμβίβαστον προς την ζωήν. Αποτέλεσμα της αρνήσεως της ζωής είνε η εξατομικοποίησις.

V. Η ζωή στον αγώνα της κατά της βίας διανοητικοποιούται, το πάθος αυτό διανοητικοποιούται, ενσυνηδούται:

Η ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ Η ΘΕΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

Το έργον της συνειδήσεως είνε έργον επιλογής: το ανώτατον έργον της συνειδήσεως είνε εκείνο της επιλογής των τάσεων της ζωής: η μελέτη του πάθους.

Χρειάζεται ο ηλεκτρικός σπινθήρ όπως διαλύση το νέφος, χρειάζεται ο σπινθήρ της συνειδήσεως όπως ξεχωρίση τας τάσεις από τα νεφελώματα των συναισθημάτων που τας σκεπάζουν, πλέον δε γενικώς από τα κληρονομικά στίγματα.

Το παν είνε κληρονομικότης στον άνθρωπο, μα δίπλα στην κληρονομικότητα υπάρχει το κληρονομικόν στίγμα.

Η συνείδησις ελευθερώνει την τάσιν προς αυτοθυσίαν από τας ιδέας και τα μυστικιστικά συναισθήματα που την συνοδεύουν, κληρονομικά στίγματα που αφήκαν περασμένες νοοτροπίες μυστικοπαθείς, από τα πλάσματα της φαντασίας και υποχρεώνει το άτομον να περιβάλη την πραγματικότητα δια νέου βλέμματος.

Η συνείδησις ξεχωρίζει την τάσιν προς καταστροφήν από τας παρορμήσεις και ροπάς που την συνοδεύουν, υπόλειμα παλαιών έξεων προερχόμενον εκ της πάλης των ζωικών όντων.

Η συνείδησις υπ' αυτήν την μορφήν της μας παρουσιάζεται ως όργανον απελευθερωτικόν από τα κληρονομικά στίγματα, από τας βίας της κληρονομικότητας.

Όταν δια της γνώσεως και της συνειδήσεως ελευθερώσωμεν τας τάσεις προς αυτοθυσίαν και την καταστροφήν από τας παρορμήσεις που τας συνοδεύουν, αι τάσεις αυταί — έτσι καθωρισμέναι, ενσυνείδητοι πλέον — μετατρέπονται, ή μάλλον βρίσκουν την συνέχειάν των, την επέκτασίν των, στην τάσιν προς ατομικοποίησιν.

Η ζωή εναντιόνεται στην εκπλήρωση της τάσεως προς αυτοθυσίαν, αλλ' είναι η ζωή αυτή στη μεγάλη της σύγκρουση προς τον εγωισμόν, στη μεγάλη της προσπάθεια όπως ανυψώση το άτομο πάνω από τον εγωισμό του, — τον εγωισμό τον καθαρώς συντηρητικόν, καθαρώς στην υπηρεσία του ότι κληρονομικώς έχομεν — που καλλιεργεί αυτήν την τάσιν.

Δεν είνε βέβαια η τάσις προς αυτοθυσίαν, τάσις αυτοτελής, ουδέ είνε και η βαθύτερη τάσις της ζωής: είνε όμως η αναγκαιότερα. Αδιάφορον εάν συνηθέστερων την βλέπομεν να ενδίδει στις πλεκτάνας που της στήνουν αι μυστικοειδείς ιδέαι να παρασύρεται στους δαιδάλους των συναισθημάτων. Αυτά είνε επεισόδια... Μόνη η τάσις προς ατομικοποίησιν ημπορεί να πραγματοποιηθή στη ζωή χωρίς να φέρη στάσιν στο άτομο και στη ζωή: αι άλλα τάσεις πραγματοποιούμεναι, σταματούν, ναρκώνουν τη ζωή και παραλύουν την εξέλιξιν του όλου ατόμου.

VI. Η ΖΩΗ στες μεγάλες της συγκρούσεις με την πραγματικότητα, στην πάλην της με το απρόοπτον, το μη αναμενόμενον, ΠΡΑΞΙΚΟΠΕΙ.

Το πραξικόπημα είνε μία δυνατή αντίδραση αυτής της ατομικότητας εναντίον του τυχαίου υπό την μορφήν της βίας εναντίον του μοιραίου υπό την μορφήν του απευκαίου: είνε το κλειδωμα του πεπρωμένου αυτού.

Υπό οιανδήποτε μορφήν είνε η εμμονή και η επιδίωξις της θέλησης της ζωής.

Εις την ώθησιν του απροόπτου του μη αναμενομένου η ατομικότης αντιδρά με δυνατοτέραν ώθησιν: Ωθούμενη, ωθεί.

Η ζωή καθίσταται δυνατοτέρα όσον είχε να παλαίση περισσότερο, εναντίον απροόπτων μη αναμενομένων ωθήσεων του πεπρωμένου από ταις οποίαις εβγήκε νικηφόρος. Συνέπεια των αγώνων αυτών είνε η βαθμιαία δημιουργία μιας λειτουργίας ιδιαιτέρας πάλης, κατά του πεπρωμένου.

Το πραξικόπημα είνε εκδήλωσις της ζωής, εις την ανωτέραν αυτής έντασιν και χαρακτηρίζει την στιγμήν των μεταβολών της, της μετάβασής της σε άλλο γένος.

VII. Η ΖΩΗ ΕΙΝΕ ΜΙΑ ΣΥΝΕΧΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΣΕ ΑΛΛΟ ΓΕΝΟΣ:

Μία αποδοχή δραστηρία, κατακτητική και αφομοιωτική της παρούσης καταστάσεως. Το πραξικόπημα ιδίως είνε μια τέτοια αποδοχή, σε στιγμάς που την καθιστά δύσκολον η εμφάνιση εις τον ορίζοντα του απροόπτου, του μη αναμενομένου.

Η δυνατή ζωή είνε μία διαρκής ώθησις κατά του πεπρωμένου δια μέσου πραξικοπημάτων μεταβιβαζόντων αυτήν από γένος εις γένος.

* Τα αποσπάσματα αυτά προέρχονται από το ανέκδοτο βιβλίο του Γ. Βριζιμιτζάκη «Η Δυνατή Ζωή».

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ Α΄.

Η παρατήρησις δεν έχει γίνει ακόμη — μού φαίνεται — πώς μέσα στο έργο του Καβάφη, βρίσκει κανείς στίχους που μοιάζουν σαν μια ειρωνική, εκ των προτέρων, απάντησι σε κριτικές — σε όλες σχεδόν τις κριτικές — που έχουν γίνει ίσαμε τώρα του ποιητού. Τα στοιχεία για την κατάληψι του έργου του Καβάφη αναζητήσετέ τα στο έργο του μέσα. Δίδω ως παράδειγμα την αρχήν του «Δημάρατου», ποίημα που την αξία του και οι εχθροί του Καβάφη ακόμη οι πιο πείσμονες αναγνωρίζουν και το καταλογίζουν μέσα στα αριστουργήματάτου.

Το θέμα, ο Χαρακτήρ του Δημάρατου,

που τον επρότεινε ό Πορφύριος, εν συνομιλία,

έτσι το εξέφρασεν ο νέος σοφιστής

(σκοπεύοντας, μετά, ρητορικώς να το αναπτύξει)

Αυτό το:

«σκοπεύοντας, μετά, ρητορικώς να το αναπτύξει», είναι το τέλειο δείγμα της καβαφικής ειρωνίας, ειρωνίας εντελώς δικής του που δεν μοιάζει — όσο μού επιτρέπουν οι μελέτες μου να κρίνω — με την ειρίωνία κανενός άλλου. Ο «Δημάρατος» του Καβάφη, λοιπόν, είναι ένα ποίημα, ένα αριστούργημα, πάνω σ' ένα απλό *canvas*: γενικές γραμμές, σχεδιάγραμμα, *ebauche*, κάτι μπορώ να πω σαν πρόχειρο (για τους αδαείς) *reportage*. Και σαν να προκαλεί ειρωνικά ο ποιητής, άλλους να αναπτύξουν αυτό το ποίημα με τη ρητορική τους, να πάρουν αυτό το θέμα και να το εκμεταλλευθούν, να το απλώσουν, να το εκτείνουν στο τέλος απλούστατα με τές πρόσθετες γραμμές που θα του βάλουν, να τού αφαιρέσουν εκείνη τη θεία αναγλυφική απλότητά του, αληθινό χάρισμα λογίων. Αφαιρέσετε ένα κόμμα από τον «Δημάρατο», προσθέσετε μίαν τελείαν, παύει να είναι αριστούργημα.

Β΄

Είναι αρκετά χρόνια που γράφω ελληνικά και ποτέ ως τώρα δεν ασχολήθηκα για το ζήτημα της γλώσσας που αδίκησε ολόκληρη νεολαία άλλοτε, την έβγαλε από το δρόμο της, ρίχνοντάς την σε δημοσιογραφικούς αγώνας. Είχα πάντα τη βεβαιότητα πως ο περίφημος αυτός αγώνας για τη γλώσσα θα κατέληγε όπως ο αγών για τον οποίον μίλλάο ποιητής: *Et le combat cessa faute de combattans*

Το ζήτημα της γλώσσας θα ελύετο μόνο του, Ό «αγώνας» έβλαψε κατά τούτο το ζήτημα αυτό, ότι προσέθεσε στην διγλωσσία μας, μια τρίτη γλώσσα τη μαλιαρή — και το χειρότερο — που οι ορθόδοξοι της μαλλιαρής εθεωρούσαν τον εαυτό τους υποχρεωμένο, ν' αφομοιώνουν την πιο χυδαία λαϊκή νοοτροπία — που όλοι αποτροπιαζόμεθα — για να φαίνονται πιο φυσικοί. Έτσι στες εκφράσεις τους βρίσκομε ότι το πιο χυδαίο.

Σήμερα, αμύντορες της καθαρευούσης και μαλλιαροί, εγκαταλελειμένοι στη μετριότητά τους, δεν παίζουν πλέον ρόλο. Η διγλωσσία, η σχετική, θα παραμείνει, χωρίς να στενοχωρεί πλέον κανένα, άπαξ και η μικτή θα χρησιμεύει ως γεφύρωμα. Εκείνο που χρειάζεται σήμερα η γλώσσα είναι ο πλουτισμός, αλλά προ πάντων εκκαθάρισις.

Η νοοτροπία, η ψυχή, αν θέλετε, του νεοέλληνα άλλαξε.

Είναι αναγκασμένος να προστρέξει μάλλον στην καθαρεύουσα ή και την αρχαία για να πλουτίσει το λεκτικό του παρά στην λαϊκή, γιατί η λαϊκή, δημιούργημα μιας λαϊκής ψυχής, πρωτόγονης και ξεπερασμένης δεν μπορεί πια να ανταποκριθεί στες απαιτήσεις τες ψυχικές και πνευματικές που αισθάνεται.

Παράλληλα με τες απαιτήσεις αυτές, άλλες αισθητικές... προϋποθέτουν την εκκαθάρισι. Έχομεν ήδη ένα μεγάλο καθαριστή των σταύλων του Αυγεία.

Όνόμασα: τον Καβάφη.

ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΕΡΙΚΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

D.Mornet: La pensee francaise au XVIII Siecle, (Collection Armand Colin)

Η εποχή έχει περάσει προ πολλού που πολλοί έβλεπαν στον 18ον αιώνα μια κακή μίμησι μόνο του 17ου, που ο 18ος αιών εφαινότο σαν να εστηρίζετο πάνω στον προηγθέντα του. Το εναντίον, σήμερα βλέπομε —ως η ανάγνωσις του βιβλίου του Mornet, που περιέχει καινούρια πράγματα, μπορεί να πείσει τον καθένα— πως όλες σχεδόν τες φόρμες σκέψεως του 19ου αιώνος ο 18ος αιών τες εγνώρισε ή τες διαισθάνθη, και μάλλον για λόγους τεχνικούς δεν κατόρθωσε πάντα να τες πραγματοποιήσει. Όλα σχεδόν τα προβλήματα του περασμένου αιώνος υπήρξαν προβλήματα που τη λύση τους ανέλαβε να την δώσει ο 18ος. Μάλλον βλέπω στον 19ον αιώνα μια επανάληψι του 18ου. Με τη διαφορά ότι ο 19ος αιών διέθετε όλων των μέσων της επιστήμης και μιας μεθόδου ιστορικής πιο ακριβούς, πιο λεπτομερούς από κείνης του 18ου αιώνος. Βεβαίως ο αιών του Βολταίρου υπήρξε μικρός, μηδέν μπορεί να πει κανείς, όσες φορές ηθέλησε να μιμηθεί (παράδειγμα η τραγωδίες του ίδιου Βολταίρου), αλλ' υπήρξε μεγάλος, πολύ μεγάλος οσάκις επεχείρησε κάτι το καινούριο, όσες φορές εβάδισε πάνω σε εδάφη ανεξιχνίαστα. Λανθασμένη ιδέα για τον αιώνα αυτόν θα έχει πάντα εκείνος που θα αρκεσθεί στις μελέτες του Faguet και του Taine, που τον είδαν με κακό μάτι. Ο Gustave Lanson και σήμερα ο Mornet αποδίδουν στον 18ο αιώνα τη θέση, την αξία που τού πρέπει.

Καθώς παρατηρεί ο Mornet υπάρχει βέβαια μια εξέλιξι στην ιστορία της γαλλικής σκέψης του 18ου αιώνα. Έως το 1710, είναι όλοι «raisonneurs». Από το 1740—1760 η πειραματικές επιστήμες θριαμβεύουν. Μετά το 1762 αρχίζει η περίοδος της sensibilite. Έχει λεχθεί πολλές φορές, πως οι Γάλλοι παρ' όλα τα μεγάλα ονόματα της ιστορίας των (Descartes, Pascal κλπ.), δεν έχουν να μας δείξουν ένα πνεύμα «παγκόσμιο» όπως εκείνο του Goethe. Ο Lules de Gaulhier προ ετών, είχε αναλάβει να παρουσιάσει ένα τέτοιο γάλλο, και σύμφωνα με τις ιδέες του, εδιάλεξε τον Flaubert.

Δεν ξεύρω, αλλά σα να με φαίνεται πως οι Γάλλοι, έχουν ένα πνεύμα, πού υπήρξε πράγματι παγκόσμιο, lancour d'iees, όσο κανείς —ο πρώτος από την σειρά των μεγάλων journalistes στην οποίαν ανήκει ο ίδιος ο Νίτσε— που εμάντευσε και διετύπωσε ένα σωρό πράγματα και θεωρίες. Ο θαυμαστός αυτός άνθρωπος δεν είναι άλλος από τον Diderot. Η βαθύτης των διαισθήσεων του εκπλήττει και σήμερα. Το δυστύχημα για τον Diderot είναι πως δεν κατοικούσε στη Γερμανία και δεν εκολάκευε τους μεγάλους. Πάντως η πρώτη μετάφραση του Neneu de Rameau οφείλεται στον ίδιον τον Goethe.

Ο XVIII αιών υπήρξε μια από τις εποχές τες πιο ζωντανές, τες πιο πλούσιες, γόνιμες της ιστορίας. Ό,τι εκυοφορήθη κατά την εποχή αυτή μες στα μυαλά έμελλε αργότερα να πάρει τρομαχτικές διατάσεις. Δεν ξεύρω, αν ακόμη έως τα τελευταία αυτά χρόνια δεν ζούσαμε άπο τη σκέψι του 18ου αιώνος.

Περίοδος έτσι γόνιμες, ενδιαφέρουσες, που είναι σαν αυγές, σαν ανατολές στον ορίζοντα της ανθρώπινης σκέψεως, υπάρχουν κι άλλες στην ιστορία. Θυμούμαι, εκεί κατά το 1918, την εποχή της Άπουας είμαστε μαζεμένοι, μια παρέα Αλεξανδρινών στο καφενείο της bella ragazza όπως το ονομάζαμε, δηλ. εκείνο πού βρίσκεται αντίκρυ στο τζαμί του Ατταρινιού. Εκεί που συζητούσαμε για διάφορα θέματα, δεν ξεύρω πώς μούλθε και έκανα την εξής παρατήρησι. Πως η παρέα μας που τόσο ανυπομονούσε να συμβάλλει στην ανάπτυξι των Ελλ. γραμμάτων θα έφθανε σε πολύ θετικότερα αποτελέσματα, αν εσυμφωνούσαμε να μοιρασθούμε την εργασία και να κατευθύνει ο καθείς μας χωριστά τες μελέτες του. Θα επέρναμε, όσες εκρίναμε «ζωντανές» εποχές, στην ιστορία των γραμμάτων και θα τες εμελετούσαμε. Ο καθείς μας θα ειδικοποιείτο σε μια. Τέτοιες εποχές που μας εκινούσαν το ενδιαφέρον βρήκαμε:

1) Την εποχή του Πετράρχη — le premier homme moderne καθώς τον όρισε ο Renan (Averrhoes et l'Averrhoisme) και το επαναλαμβάνει σήμερα ο Pierre de Nolhac.

2) Το Quattrocento, την καθαυτό Αναγέννησι, δηλ. εποχή που έκαμε τη Φλωρεντία νέας Αθήνας, εποχή των μεγάλων humanistes, του Lorenzo Valla, του Marsile Ficin, κλπ., εποχή των μεγάλων γλυπτών, ζωγράφων, αρχιτεκτόνων...

3) Τον XVI αιώνα στην Γαλλία, με τους humanistes, την σχολή του Ronsard, τον Rabelais, τον Montaigne...

4) Τον 18ον αιώνα, στην Γαλλία, τον αιώνα του Diderot, του Voltaire, του Condorcet.

5) Την εποχή του Goethe, με το ωραίο της όνειρο της «αρχαίας Ελλάδος», με τους αισθητικούς της και φιλοσόφους της ιστορίας, (Herder, Lessing, Schiller κλπ.).

6) Την περίοδο του ρωμαντισμού, με την έξαρση της ατομικότητας, την απολογία του «πάθους», τη γύρεψη της ευτυχίας. Χωρίς να ξεχνάμε, σ' αυτήν την περίοδο, τον Fauriel, λησμονημένο σήμερα στην Ελλάδα, με όλο που είναι ο πρώτος που το 1821 εδημοσίευσε τα Chants populaires e la Grece, ελληνιστί και γαλλιστί, μ' ένα περίφημο πρόλογο, που παρ' όλες τες λανθασμένες ιδέες του, περί της γενέσεως των εποποιιών, έμεινε Ιστορικός.

7) Την εποχή του τρανσφορμισμού, πού αρχίζει από το 1859, έτος της δημοσιεύσεως της Αρχής των Ειδών του Δάρβιν, και τελειώνει το 1917 (έτος που απέθανε ο τελευταίος μεγάλος του τρανσφορμισμού, ο Le Dantec).

Ως ήτο επόμενον, ευρεθήκαμεν όλοι σύμφωνοι• αλλά... χρόνια επέρασαν από τότε και βλέπομε πάντα τους Αλεξανδρινούς νέους διαρκώς να διαπληκτίζονται αναμεταξύ τους, και άλλη προσπάθεια να μην κάνουν από κείνη του να μειώσουν την αξία του έργου του Καβάφη.

Βεβαίως όταν εμιλούσαμε για εποχές δεν αγνοούσαμε την ύπαρξη εποχών με μεγάλο ενδιαφέρο μέσα στη μεγάλη ελληνική ιστορία των γραμμάτων και προ πάντων που έχουν απείρους ολιγώτερο μελετηθεί από την κλασσική εποχή του ελληνισμού. Αλλ' εκρίναμε την εργασία βαρεία για τους αδύνατους ώμους μας και εσεβόμεθα ούτως ειπείν το domaine του Καβάφη. Σήμερα βλέπομε, ημιμαθείς νέους, να προσποιούνται δήθεν εμβρίθεια πάνω σ' αυτήν την περίοδο της ιστορίας και να προσπαθούν να παίξουν τον ρόλο του «ίσος προς ίσον» προς τον Καβάφη.

Αλλά βλέπω πως το βιβλίο του D. Mornet με ώδηγησε μακρυνά.

Historie de la Grece ancienne, υπό του Jean Hatzfeld, βιβλιοπωλείον Payot.

Να ένα βιβλίο ωραία καμωμένο και ωραία γραμμένο. Το εδιαβάσαμε, δηλ. το απεροοφήσαμε, σαν ηδύποτο. Το βιβλίο αυτό, εις την αρχήν ήταν προορισμένο για την «collection Payot». Θα έβγαινε σε τρεις μικρούς τόμους, αλλά με στοιχεία πυκνοτυπωμένα. Στην ίδια συλλογή που εβγήκαν La Philosophie au Moyen Age Et. Gilson, la Civilisation hellenique, la Cytologie του Hennequy, la Poesie alexandrine του Legrand, η Historie de la litterature latine chretienne του Moncreaux, η Prehistorie του Caritan και τόσες δεκάδες άλλων βιβλίων, πολύ καλά γραμμένων τα περισσότερα, που αν η εκδόσεις εξακολουθούσαν θα κατήρτιζαν σιγά-σιγά μιαν αληθινή εγκυκλοπαίδεια των ανθρώπινων γνώσεων.

Δυστυχώς σήμερα ο κόσμος... μετά τον πόλεμο, περιφρονεί τα βιβλία με μικρό format. Οι αναγνώσται (;) θέλουν βιβλία ογκώδη, παρουσιάσιμα, για να στολίζουν τες βιβλιοθήκες των. Οι εκδοτικοί οίκοι πρέπει να συμμορφώνονται με τες απαιτήσεις της μόδας. Και να γιατί αντί να έχομε την Historie de la Grece ancienne σε τρεις τόμους της τσέπης την έχομε σ' ένα σεβαστό τόμο βιβλιοθήκης.

Το περιεχόμενο, μήτε χάνει, μήτε κερδίζει από την αλλαγή. Είναι λαμπρό, είναι μεθοδικό, είναι σαφές προ παντός. Αφού γλυστρήσει με μάτι αρπαχτικό, πάνω στον τόσο ενδιαφέροντα αιγαίον πολιτισμόν, ο σοφός συγγραφέας μπαίνει στο καθαυτό θέμα του. Διέρχεται τους αιώνες, φτερουγίζει από πάνω τους, σταματώντας εκεί που πρέπει περισσότερο. Τα τελευταία του κεφάλαια, όπου μας δείχνει την αργή, μοιραία μάλλον κατά τον συγγραφέα παρά προϋπολογισμένη κατάκτηση της Ελλάδος, και των ελληνιστικών δυναστειών από τους Ρωμαίους, δεν μπορεί παρά να σιγκινούνε περισσότερο εκείνους από εμάς τους Αλεξανδρινούς, που εις την Ιστορία της εποχής αυτής ωδηγηθήκαμε, από την ποίησι του Καβάφη. Εβιαζόμουν ο ίδιος να τελειώσω τον Hatzfeld για ν' ανατρέξω στον Πολύβιον και ξαναμαγευθώ από την καβαφική ποίησι.

P. Jouguet, L' Imperalisme macedonien et l' hellenisation d' Orient (Bibliotheque de Synthese historique, dirigee par Henri Berr)

Η εποχή μας σ' ένα τουλάχιστον σημείον είδε καλά: πώς πρέπει δηλ. να γνωρίσομε από πού ερχόμεθα, πώς εγεννήθησαν οι πολιτισμοί, πώς εξελίσσονται, πώς έρχονται σε σύγκρουσι αναμεταξύ τους και πώς χάνονται. Βεβαίως, ο 18ος αιών έδειξε για τους... διαφόρους πολιτισμούς ένα μεγάλο ενδιαφέρον κι εβάλθηκε να τους μελετήσει. Τα ντοκουμέντα όμως έλειπαν τότε και προ πάντων η μέθοδος. Ο 19ος αιών, από την εποχή (1843) που ο περίφημος Boucher de Perthes έκανε τες πρώτες του ανακαλύψεις σχετικές με εργαλεία κατασκευασμένα από τον προϊστορικών

άνθρωπον — την ύπαρξιν του οποίου ανέλαβε να αποδείξει — δεν έπαυσε να μελετά το «από πού ερχόμεθα». Η προϊστορία είναι δημιούργημα του περασμένου αιώνας: επιστήμη στην οποίαν οι Γάλλοι κατέχουν τα πρωτεία (η πιο ενδιαφέρουσες ανακαλύψεις έχουν γίνει στην Γαλλία). Ιδρυταί της μπορούν να θεωρηθούν οι δύο αδελφοί, Mortillet, εκ των οποίων ο ένας ήταν διευθυντής του μουσείου του Anpncy (όπου πέντε cites lacustres εξ άλλου άνεκαλύφθησαν εις την εδώ λίμνην). Με την πρωτοϊστορίαν μια άλλη επιστήμη γεννήθηκε, που ιδρυτής της είναι ο Broca: η Α ν θ ρ ω π ο λ ο γ ί α.

Αυτά, πριν απ' τον πόλεμο.

Μετά τον πόλεμο, βλέπομε την προϊστορίαν και την πρωτοϊστορίαν να κάμουν νέες προόδους, να αναπτύσσονται και ιδίως να απασχολούν, να ενδιαφέρουν το κοινό. Εάν από μια μεριά ο τρανσφορμισμός ζει ακόμα σήμερα, αναπτύσσεται, προοδεύει (πράγμα που μάς πείθει πως δεν απέθανε, αλλά πως μένει σαν μια σπίθα κρυμμένη μέσα στη στάχτη), είναι από τη μεριά της προϊστορίας. Τελευταίως επεσκέφθηκα το προϊστορικό μουσείο του Saint-Germain en Laye. Έμεινα έκπληκτος, μαγεμμένος από τα πλούτη του. Βιβλία που συνοψίζουν τες γνώσεις μας γύρω από την προϊστορίαν όπως εκείνα των Caritan, του Verneau, ή και που τες εκθέτουν πέρα-πέρα όπως εκείνο του Boule, βρίσκονται πάνω στο γραφείο, ή μες στη βιβλιοθήκη κάθε πεπαιδευμένου ανθρώπου.

Ό πόλεμος από την άλλη έφερε σε σύγκρουσι και έσμιξε φυλές και πολιτισμούς. Έτο επόμενο η περιέργεια για τους πολιτισμούς, που υπήρχεν ήδη πριν από τον πόλεμο, να αναπτυχθεί ακόμη. Η παληά λογική περιέργεια του πολιτισμένου ανθρώπου περί τα 1850 και έπειτα «από πού ερχόμεθα» συνεχίζεται σήμερα με την επιθυμία του να γνωρίσει τους διάφορους πολιτισμούς που προηγήθησαν των σημερινών. Υπάρχουν βέβαια και οι μυστικισταί, που όπως επί της εποχής της Ρώμης του πρώτου αιώνας π.Χ. και μετά ενδιαφέρονται για τους ανατολίτικους πολιτισμούς. Δύσις και ανατολή, πάντα είχαν επίδρασι η μια πάνω στην άλλη. Σήμερα η μελέτη των πολιτισμών έχει κάμει γιγάντια βήματα. Αληθινό μνημείο, προς τιμήν της θλιβερής εποχής που περνούμε, μπορεί να ονομασθεί η συλλογή L'Evolution de l'Humanite, της Biblioteque de synthese historique που διευθύνει ο Henri Berr. Είκοσιέξη ογκώδεις τόμοι αγγελμένοι έχουν ήδη βγει ίσαμε τώρα, ή σχεδόν, περιμένοντας το δεύτερο τμήμα που θα αφορά τους νεωτέρους χρόνους. Ας αναφέρω από αυτούς τουλάχιστον La Civilisation egeenne του G.Glotz και ας πω μόνο πως έξη ολόκληροι τόμοι είναι αφιερωμένοι στην Ελλάδα, από τους οποίους τρεις ήδη είχαν βγει και ο τέταρτος εκυκλοφόρησε αυτές τες μέρες: L'Imperialisme macedinien et l'hellenisation de l'Orient, σα να πούμε η ε π ο χ ή του Κ α β ά φ η). Για τους μελετητάς του έργου του συστήνω το βιβλίο αυτό, ιδίως για τα κεφάλαιά του που πραγματεύεται περί της Αιγύπτου. Πολλά θα έχει να ωφεληθεί ο αναγνώστης και πολλά νέα πράγματα θα μάθει. Όσο για τες απόψεις του βιβλίου, είναι εις άκρον συνετές.

Max Kollaman. L'Embryologie (Biblioteque Cosmos, chez Albain Michel)

Πού είναι η εποχή που το μεγάλο κοινό ενδιαφέρετο στες βιολογικές μελέτες, που τα ονόματα των μεγάλων φυσιολόγων, βιολόγων, ήσαν σε όλα τα στόματα, που ο κύκλος των γνώσεών μας πάνω στο πρόβλημα της ζωής ευθύνετο κάθε μέρα, που η ποίησις η ίδια — χωρίς να αναφέρω την φιλοσοφία και την κοινωνιολογία — ζητούσεν εμπνεύσεις από τη μελέτη της ζωής.

Ένα βιβλίο που να εκθέτει, να εκλαϊκεύει τες βιολογικές έρευνες, έγινε πια κάτι το σπάνιο. Πού και πού, σχεδόν δειλά, εμφανίζονται μερικά συνοπτικά βιβλία, ολιγοσέλιδα, ωσάν να εφοβούνται οι συγγραφείς μην τρομάξουν τον αναγνώστη. Ας σημειώσω L'Embryologie του Max Kollman μόλις 160 σελ. (με 138 εικόνες) που ο καθένας με ολίγη καλή θέλησι μπορεί να καταλάβει το περιεχόμενο. Μια βιβλιογραφία παραπέμπει, στο τέλος, στες διάφορες πραγματείες Ζωολογίας και Εμβρυολογίας. Και ας υπενθυμίσω πως στην ίδια συλλογή Cosmos ο Max Kollman έχει δώσει ήδη μια μικρή Βιολογία, καμωμένη με πολύ καλό πνεύμα.

*Το κείμενο αυτό αναδημοσιεύτηκε και στην ιστοσελίδα <http://ngnm.vrahokipos.net/history/arhra/138-2010-12-11-05-50-22.html>

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ

VAUCLUSE

Cercato ho sempre solitaria vita

Μοναξιά ζηλευτή ενός Πετράρχη

μές στη γαλήνια κλειστή κοιλάδα
όπου η καθάρια Sorgues γεννιέται.
Εκεί το είδωλό του να ξεχάσει επιζητούσε,
εκεί τες δόξες και τιμές που τον κατέτρεχαν,
εκεί τη μισητή του Avenio (*) και την αυλή τη.
Από την ποίησι, τη λήθη και τη σιωπή
τον αποσκοπούσαν μοναχά των σκυλλιών υλακές
από μακριά αναγγέλοντας τον ταχυδρόμο.
* Avenio (λατινικά = Avignon)

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ

E pereio che egli alquanto tenea
Della opinione degli Epicuri, si diceva
Tra la gente volgare che queste sue
Speculazioni erano solo in cercare se
Trovar si potese che Iddio non fosse.
Boccaccio, giorn. Secta, nov. IX.
Καθώς που διέσχιζε τη Φλωρεντία καβαλλάρης,
περίλυπος ή μάλλον περιφρονητής,
messer Γουίδος Καβαλκάντι –ποιητής–
του Καβαλκάντε ντι Καβαλκάντι ο γυιός,
οι δεισιδαίμονες πολίτες παραμέριζαν με κάποιο φόβο ή και σεβασμό
κρυφομιλώντας, κρυδείχνοντάς τον – και
“πως κάποιο καινούργιο επιχείρημα κατά της ύπαρξης
Θεού, θα ζήταε βέβαια (πως νάτανε να μην υπήρχε)
πιαίνοντας έτσι, πάντα μόνος, σκεπτικός”.

ΛΑΟΥΡΑ

Τη Λάουρα π' αγάπησε ο Πετράρχης
αθάνατη κατέστησε μές τους αιώνες.
Σήμερα ακόμη, δειλινές κάποιες ώρες, περνώντας
από της Avignon μια παληά συνοικία,
ριγά κανείς γλυκά θωρόντας

να βγαίνει μεγαλόπρεπη από μια εκκλησία

λεπτή, ξανθή, γαλανομμάτα

τη Λάουρα π' αγάπησε ο Πετράρχη;

Η ΛΑΟΥΡΕΣ ΚΑΙ Η ΒΕΑΤΡΙΚΕΣ

... Μα πρέπει να μαντεύαν

τα μέλη ιδανικού κορμιού υπό ποδήρη εσθήτα,

ειδωλολατρικό να τους οδήγα ένα ένστικτο,

γιατί ο βαθύς των έρωτας

όσο σεμνός να τους φαινόταν κι ιερός

κύριος και δεσπότης δεν ήταν της ψυχής των μόνο

μα πύρωνε κι ολόκληρη τη σάρκα των.

ROC DE CHERE

Λευκό σαν αλκυών, στη γαλανή λίμνη γλυστρούσε το βαποράκι μας, μπροστά απ' το Βράχο των Πνιγμένων, κι εγώ θυμήθηκα σκοπό, παληό, που μ' αρρωστούσε (κάποιες Σειρήνες με καλούν, ακόμα, π' αλαργαίνω). Αλλά σε μια πιο δυνατή, του ζέφυρου πνοή, ν' απομακρύνω θέλησα τη νοσηρή μαγεία, σαν Οδυσσέας βούλωσα τ' ατιά μου με κερί κι άπληστα ωσφράνθηκα μια ροδοδέντρων ευωδία.

ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΑΙΣΘΗΜΑ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝΟ

Ω ποια γλυκειά συγκίνησις, όταν της "αδελφής βροχής" και τα πουλάκια κρύβονται και σαν ταπέτα απλόνονται Όλες οι θλίψεις φεύγουνε Μη νάναι δάκρυα χαράς που ξανά με ριζώνουνε και κάνουν κι αναβλύζουνε ποια μέθη με κρατά αρχίζει η μουσική στις στέγες, στα κλαριά φύλλα και φλοιοί πλατώνων. σα νάσαν χελιδόνια η στάλες της βροχής βαθεία μέσα στη γη παληές πηγές ζωής;

ΒΡΟΧΗ

Τη στέγη δέρνει μια βροχή σα να της κουβεντιάζει, στο παραθύρι το κλειστό χονδρές κυλούν η στάλες, μαστιγωμένη απ' το βορρηά βουίζει η καπνοδόχη. Σύννεφα μαύρα οδοιπορούν στον ουρανό τον γκρίζο ωσάν ιππότες θλιβεροί σε κάπες τυλισμένοι, οπού προσμένουν τα πουλιά μαντάτα να τους φέρουν. Κλειστός μέσα στην κάμαρη, αφίνομαι σε μνήμες...

Τώρα κατάσπρων λιμανιών θυμάμαι την ασφάλεια ενώ σφοδρά στο πέλαγος μαινέτο η καταιγίδα, και τώρα ενός αρχοντικού, τη ζεστασιά, το πλούτος... Ή μιας καλύβας στο βουνό, τη φτωχική συμπόνια... τα χείλη τα πονετικά π' από αντροπή σωπαίνουν. Θάθελα πράγματα πολλά νάλεγα αυτή την ώρα... Νάκλαιγα και να γέλαγα... Μ' ανήμπορος, το νιόθω, σκύβω πάνω στο στήθος μου κι αφίνομαι στη ρέμβη Παρίσι, Μάρτης 1927

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ

Ύστερη των χωριάτων κατοικία, το κοιμητήρι, γύρω από την εκκλησία κείται, χωρίς καμιά στο νου, έγνοια να δίνει. Κορόνες κι αγριολούλουδα μόν το στολίζουν κομπαστικές επιγραφές κει δεν θα βρήτε γιατί απλοί σταθήκαν όλοι στη ζωή τους. Γύρω του όπως πάλι, να! παντού η ζωή αργάει, χοχλά η γης, οι κάμποι προχωράνε, που λες και του κοιμητηριού μακρυνά η ζωή δεν θάναι.

ΑΠΟ ΤΑ “ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ”

Θε να μπορέσω πάλε από ιλαρότη να σκιρτήσω, Το βάλσαμο παρήγορο στη θλίψη αναζητώντας, Μακριά ‘πτα ματαιόλογα του τιποτένιου ανθρώπου Το Σύμπαν θα εναγκαλισθώ σε σφίξιμο τρελλό. Φίλε, βαθιά σου πάντα ερεύνα με τη ματιά αυστηρή Από λυγμούς και απειλές γεμάτος ο αγέρας Των ρυακίων το νερό με δάκρυα θολωμένο Μέσα, βαθιά σου κρύψου, ερεύνησε, μακριά ‘πτο φως. Ανασηκώσου, ω ψυχή μου και τη θλίψη διώξε Δε βλέπεις στον ορίζοντα τον ήλιο που ανατέλλει; Οι ακτίνες του τα όνειρα τ’ ανθρώπου δε χρυσόνουν... Είνε για σε. Στις φλόγες του πέταξε να λουστής. Την ευτυχίαν άλλοτες αν έδιωξα ‘πό μένα, Ζωή, δεν πρέπει συ αιώνια να μνησικακής... Ήμουν παιδί κι η γνώση βούιζε στη κεφαλή μου Που τότε μ’ επονούσε απ’ της καρδιάς μου τα μαρτύρια. Καιρέ, που σ’ έχασα, φυλλομετρώντας τα βιβλία, Για να τσαλώσω την ψυχή, το πνεύμα, την καρδιά... Κάθε πρωί και νέα αυγή έφεγγε στον ορίζοντα Κι έσκυφτα εγώ και έλυωνα, τυφλός για τη ζωή. Σαν αφινόμουν άλλοτες στην θλίψη μου τη μαύρη Σ’ εσένα ενάντιος εγώ δεν ήμουν, ω Ζωή. Την ευθυμίαν ήθελα πάλε να συναντήσω Γελώντας στην ακρογιαλιά για ψέλνοντας στα δάση. Ανήμπορα, το είνε μου, να ξαναπλάστε, ω χέρια, Γιατί η καρδιά μου τόσο λίγο φρόντισε γι’ αυτό... Η ώρα δεν εσήμανε που τόσα μου υποσχότανε Και ωργισμένη κ’ η Ζωή, σα θάλασσα, κυλά... Αλεξάνδρεια *Μετάφραση από τα γαλλικό Μ.Π.

Δημοσιεύτηκε στο τεύχος 25 (1915) του περιοδικού «Γράμματα».

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Σαν μπαίναμε με το βαπόρι μας μέσ στη θάλασσα την Ελληνική, το σώμα μου πλημμύρισε από ρυθμούς υγείας. Και βλέποντας φως και γαλάζι, μπροστά μου, πίσω μου, γύρω-τριγύρω, θάρρεψα πως, σαν άλλος Ανταίος, άγγιζα τέλος τη γη. Κ’ είδα το πλοίο μας, όλο κατάρτια κι όλο πανιά και τους ταξιδιώτες μου σαν τόσος συντρόφους του Οδυσσέως.

ΦΥΓΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Έφευγε πονεμένος μέσ στο χρόνο ζητώντας να κατρακυλά πάντα πιο γρήγορα μέσα στα βάθη της αιωνιότητας. Μια φοβερή πληγή να κλείση προσπαθούσε, επούλωση απ’ τον καιρό προσμένοντας μονάχα. Μηδέ τον θάνατο μπορούσε να επικαλεσθή. Έφευγε πονεμένος μες στο χρόνο. Μια τραγική φυγή, εξωφρενική. Τις μέρες, τις στιγμές, παρακαλούσε ν’ αφήσουν τα δαγκάματά τους στο σαρκί του, τον φόβιζε το μέτωπό του το αρρυτίδωτο, ζητούσε να κρυφτή, ζητούσε να χαθή μέσα στο χρόνο, σαν σε μια νεκρού αγκάλη. Έφευγε ταραγμένος μέσ στο χρόνο απ’ τον καιρό προσμένοντας μονάχα θεραπεία, τη λήθη επικαλούμενος, την ανοιχτέρμονη τη λήθη. Βογγούσαν οι αγέρες, μαίνονταν οι θάλασσες, ο ήλιος κάθε βράδυ έγερνε στη δύση του, υπάρξεις βλέπανε το φως κι άλλες το χάνανε, κι όμως για κείνον ήταν όλα μια παρηγορία. Αισθανόταν το χρόνο έτσι να τού φεύγει, να γλυστρά, ο χρόνος έφευγε τρελλά, πετούσε...

Πηγή: palinodiae.com